

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry (myöh. Demla) kannattaa muutosta

Demla pitää erittäin myönteisenä, että vapaaehtoisuuden puute säädettäisiin keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi. Demla on jo aiemmin (lausunnossaan vuonna 2018 rangaistusten oikeasuhtaisuutta käsittelevästä arviomuistiosta) ottanut kantaa siihen, että täyttääkseen Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet, kuten Istanbulin sopimuksen 36 artikla, tulisi tunnusmerkistökijän uudistaminen tehdä vastaamaan paremmin seksuaalista itsemäärämisoikeutta.

Demla kannattaa myös sitä, että vapaaehtoisuutta ja sen puuttumista arvioidaan tilanteen objektiivisen kokonaisarviointin pohjalta esityksessä esitetyn tavoin. Demla on iloinen siitä, että esityksessä on tarkasteltu vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen sekä sukupuolisen kanssakäymisen muotoja hyvin monipuolisesti ja että ratkaisevaa vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen arvioinnissa olennaista on tilannekohtainen objektiivinen arviointi esityksessä esitetyn tavoin (Työryhmän mietinnön yksityiskohtaiset perustelut, s. 148–150).

Aiempien lausujien ohella Demla pitää kuitenkin huomionarvoisena nostaa esille suostumusperusteisen raiskaussäädännön näyttöongelmat sekä tunnusmerkistön mukaisen suostumuksen tulkinnan että tahallisuusarvioinnin osalta. Näiden seikkojen ongelmakohtia arvioidaan perustellusti esimerkiksi Länsi-Suomen syyttäjäalueen, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian tai Itä-Suomen hovioikeuden lausunnoissa.

Näiltä osin Demla tuo lausumassa vielä esille syyttömyysolettaman ja viittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 momenttiin sekä artiklan kohtaa koskevaan EIT:n oikeuskäytäntöön (esim. Telfner vastaan Itävalta, kohta 15) myös tosiseikkojen tai oikeustositseikkojen lainsäädännössä arvioitujen lähtökohtien osalta (esim. Salabiaku vastaan Ranska, kohta 28; Radio France ym. vastaan Ranska, kohta 24, joista jälkimmäisessä mm. "The Court next observes that the Convention does not prohibit presumptions of fact or of law in criminal cases. Nevertheless, it requires States "to remain within certain limits in this respect": they must "confine them within reasonable limits which take into account the importance of what is at stake and maintain the rights of the defence").

Huolimatta siitä, että esitys on Demlan aiemmin tuomien seikkojen perusteella kannatettava, pitää se kuitenkin ongelmallisena mikäli lakiesityksellä tulnaisiin päätymään oikeusasiamiehen kanslian lausumassa esitetyllä tavalla ns. käännettyyn todistustaakkaan tai vaihtoehtoisesti objektiivisten seikkojen perusteella turhan korkeaan syytekynnykseen. Jokatapauksessa lainsäätäjän olisi syytä tuoda esitöissä selkeästi esille mikäli tarkoituksena olisi soveltaa esimerkiksi Itä-Suomen hovioikeuden lausumassa selostetulla tavalla huumausainerikoksista syntyneitä konstruktioita myös esityksen kohteena olevissa seksuaalirikoksissa. Voitaneekin pitää huolestuttavana ilmiönä mikäli tällainen oikeuspoliittinen linjaveto yleistyisi ja olisi riskinä, että se ajan kanssa leviäisi myös rikoslainsäädännön piiriin yhä laajenevassa määrin.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Demla pitää erittäin kannatettavana 1 §:n 2 momentin 2-kohdan ehdotusta muuttaa puolustautumisen vaatimus muotoiluun "ei ole mahdollisuutta tai ilmaista tahtoaan".

Demla pitää kuitenkin ehdotetun rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momenttia suppeana, verrattuna työryhmän muistion yksityiskohtaisiin perusteluihin. Demla yhtyy lausunnossaan Minni Leskisen lausunnossa ehdotettuun:

"Ehdotan 2 momenttiin yhteensä kolmea lisäystä:

- 1) 2 momentin 1 kohtaan tulee lisätä tekemuotona kiristäminen;
- 2) 2 momentin 2 kohdan tulee koskea myös tilanteita, joissa annettu suostumus on pätemätön, ja
- 3) 2 momentin 2 kohtaa tulee lisätä uhrin erityinen riippuvuus tekijästä sekä tekijän konkreettinen ja henkinen valta-asema."

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Demla kannattaa, että myös seksuaalisen kajoamiseen säädetään törkeä tekemuoto.

Demla huomauttaa, että törkeän tekemuodon arvioinnissa olisi huomioitava myös tekijän ja uhrin välinen haavoittuvuus ja yhtyy lausunnossaan Minni Leskisen lausunnon ehdotukseen:

"Istanbulin sopimuksen johdosta törkeisiin tekemuotoihin tulisikin lisätä kohta (pykälästä riippuen 5 tai 6):

5) rikos on kohdistettu entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin tai henkilöön, joka on erityisen haavoittuvassa asemassa, rikoksen on tehnyt uhrin perheenjäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärin käyttänyt henkilö tai rikos on tehty lapsen läsnä ollessa. "

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Demla pitää ehdotusta pääosin kannatettavana.

Demla pitää myönteisenä sitä, että ehdotetun pykälän 5 ensimmäisen momentin kohtaan 1 on lisätty laitoksen lisäksi työsuhde ja vapaa-ajan toiminta, sillä se vastaa mahdollisia, alisteisia tilanteita. Demla pitää tarpeellisena pohtia, tulisiko pykälään lisätä samantapainen kohta myös täysi-ikäisille, sillä samoilla perusteilla myös täysi-ikäinen voi joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

Demla pitää erittäin myönteisenä ehdotetun säännöksen lisäämistä rikoslakiin.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Demla pitää määritelmän laajentamista ehdottoman kannatettavana, sillä se laajentaa sukupuoliyhteyden määritelmää kattamaan sekä sukupuolten moninaisuuden että ylipäänsä sukupuoliyhteyden moninaisuuden vastaamaan nykypäivää.

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

-

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuolilyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

-

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

-

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

-

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

-

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Demla pitää esityksen ehdottomasti suurimpana puutteena sitä, että arvioituja vaikutuksia viranomaistoimijoiden osalta on pohdittu vain tapausmäärien ja tätä kautta työmäärän kautta.

Ottaen huomioon, kuinka sensitiivisestä tilanteesta on kyse ja kuinka muutoksella pyritään jatkossa entistä monipuolisemmin arvioimaan tilannetta etenkin uhrin näkökulmasta sekä kokonaisnäkökulmasta, on koulutuksen maininnan puute ehdoton puute esityksessä. Uhri on kohdattava sensitiivisesti, mikä edellyttää viranomaistoimijoilta jaettua näkemystä uudenaikaisista tavoista tarkastella sukupuolilyhteyden ja kaikkea siihen liittyvää esityksen monipuolisuuden tavoin. Koulutuksessa pitäisi purkaa esimerkiksi stereotyyppisiä käsityksiä seksuaalisesta väkivallasta ja sen uhreista. Tämä vaatii koulutuksen lisäksi asennekasvatusta.

Lisäksi seksuaalirikoksen uhri voi olla erityisen suojelun tarpeessa, jolloin poliisin on tunnistettava suojelun tarve ja määriteltävä tarvittavat toimenpiteet, jotta myös syyttäjä ja tuomari pääsevät ottamaan niihin kantaa. Rikosprosessin toimijoille on varattava riittävät resurssit, jotta prosessi voidaan toteuttaa viivytyksettä uhriensensitiivisyyttä edistävällä tavalla.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

-

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

-

Valtonen Virve
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry